

Denna artikel med bilder har varit publicerad i Bräkne-Hoby Hembygdsförenings årsbok Hobybygden 2011:

Inge Nilsson

Täckfabriken i Örseryd

Från barnåren minns jag hur jag ibland följde med min far till Örseryd, i norra delen av Bräkne-Hoby socken, för att titta på resterna av Kalla-Nissatorpet där hans far föddes. Vi åkte bil förbi skolorna i Örseryd och sedan en väg till vänster innan vi fick gå sista biten på en stig fram till torpruinen. På vägen dit passerade vi då en övergiven lite läskig vit fabriksbyggnad som man kallade ”täckfabriken”. Mer visste jag inte då.

För några år sedan fick jag i uppdrag av hembygdsföreningen i Bräkne-Hoby att dokumentera täckfabrikens historia, så nu vet jag mer. Det var i princip här som det nu världskända sängtillverkarvarumärket Ekens startade sin verksamhet.

Men historien börjar egentligen tidigare, i Väckelsång, norr om Tingsryd i Småland. Där fanns på 1800-talet en familj som liksom många andra utvandrade till Amerika. De kom i slutet av 1880-talet till Minneapolis i delstaten Minnesota. Där föddes år 1892 Frank Sandberg som med tiden skulle bli en stor entreprenör, lite i stil med Ingvar Kamprad – bägge kommer från södra Småland.

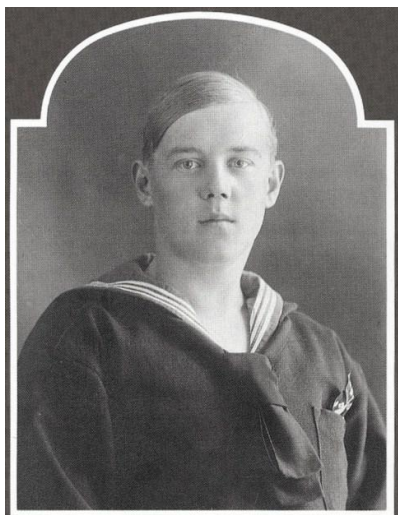
När Frank var 11 år, 1903, flyttade familjen tillbaka till Väckelsång. Det hade tydligen gått ganska bra för dem i Amerika för de kunde vid hemkomsten köpa lanthandeln i Väckelsång. Frank växte upp och deltog i arbetet med lanthandeln. Men han nöjde sig inte med detta utan skaffade hem flera olika varor som han sedan sålde till andra affärer i Småland. Denna grossiströrelse växte och flyttades till Karlshamn 1925. Affären i Väckelsång var då såld sedan några år.

Mieån och Ekens fabrik i Karlshamn. Fabriksbyggnaden är det höga huset med valmat tak till höger om ån.

Firman döptes till *Engroslagret i Karlshamn* och de sålde en mängd olika artiklar som leksaker, pennor, arbetskläder, tyger och synålar. År 1938 startades Ekens som dotterföretag till Engroslagret, Karlshamn för tillverkning av madrasser, täcken och kuddar i en magasinslokal vid Mieån nära hamnen (Ågatan 5). Namnet Ekens kommer från initialerna i Engroslagret Karlshamn (EK:ens). Eken är ju också Blekinges landskapssymbol.

År 1936 hade Frank köpt en gård i Örseryd av Ossian Lindström och året efter köpte han en intilliggande gård av brodern Axel Lindström, gården hade tidigare delats av fadern Simon Lindström. På gårdens marker vid en bäck mellan Lilla Örsjön och Bräkneån fanns en snickerifabrik. Strax efter köpet brann den ner på grund av ett blixtnedslag.

Frank Sandberg som ung i sjömansuniform.

Frank Sandberg med frun Rosa, gifta i 50 år, framför Lindströms gårdsbyggnad i Örseryd.

Frank Sandberg planterar fruktträd i Örseryd.

Ekens verksamhet i Karlshamn hann knappt börja för 1938-39 dämde Frank upp bäcken, byggde en damm samt ny fabriksbyggnad och kraftverk. Verksamheten flyttade dit och man kardade lump till stoppning av täcken och madrasser. Under krigsåren kompletterades med diverse andra material som tagel och sågspån i madrasserna. Det blev den s k täckfabriken vilken sysselsatte en del ortsbor.

Ekens fabrik, den s k täckfabriken, i Örseryd, troligen någon gång under 1940-talet. Foto: Karl Nilsson.

Som entreprenör nöjde sig inte Frank med täcktillverkning i Örseryd. Han satsade stort även på fruktodling. Men denna innovation lyckades inte så bra. De 2300 fruktträd han planterade på gårdens åkrar frös bort.

Läget för en fabrik i Örseryd var dock inte så bra för när det var vatten i bäcken och dammen så var vägarna leriga och ofarbara och när vägarna var farbara var det inget vatten i dammen. År 1940 flyttades därför tillverkningen i Örseryd tillbaka till en annan lokal i Karlshamn och fabriken i Örseryd hyrdes ut till snickeriändamål. Lokalerna i Karlshamn blev snabbt för små men kommunen ville inte hjälpa till med ny tomt eller nya lokaler så därför flyttade företaget till Tollarp.

Tollarp utanför Kristianstad var sedan slutet av 1800-talet en stor järnvägsknut. Där hade länge funnits järnvägsverkstäder för reparationer av lok och vagnar och också viss tillverkning. SJ lade ner denna 1944 och *Ekens Fabriker AB* som företaget nu hette flyttade dit 1945 och övertog verkstad (uppförd 1888) och lokstallar (uppförda 1901, ombyggda på 1920-talet). Familjen Sandberg flyttade in i den tillhörande disponentvillan som tidigare varit en av Tollarps fyra olika järnvägsstationer.

Utbyggnaden fortsatte sedan och 1986 gjordes den sista och största utbyggnaden på 3000 kvm. Ekens var vid denna tidpunkt Nordens största tillverkare av sängar och sängkläder. Exempel på årsproduktion: 75 000 resårsängar, 200 000 bäddmadrasser, 775 000 täcken och 1,2 miljoner kuddar.

Det var planerat att Frank Sandbergs yngste son Göran, utbildad till ingenjör, skulle bli chef för produktionen men då hände en tragisk olycka. Vid en demonstration av en tagelspinnmaskin sögs Görans slips in i denna och han omkom 1956. Bo Sandberg, Franks äldste son, blev VD när Frank Sandberg 1958 pensionerade sig. Frank Sandberg dog den 25.8 1969. Efter Bo Sandberg tog hans son Harald Sandberg över 1981 och han blev den siste ägaren och VD:n.

År 1991 sålde Harald Sandberg Ekens till ett företag, som då var mindre än Ekens, i Hästveda - Hilding Anders AB. Detta företag är idag en av världens största, störst i Europa-Asien, koncerner inom sängbranschen med tillverkning i 26 länder. Företaget startade i Bjärnum 1939 men har nu huvudkontoret i Malmö. Ekens blev underleverantör men levererade dagligen fem stycken långtradartrailers med varor till Hästveda.

År 1995 togs ett beslut att avveckla Ekens, Hilding Anders hade då tillverkning även i andra länder på andra sidan Östersjön. Verksamheten vid Ekens fabriker slutade den 12 juli 2005 och en fabriksepok som startade i Karlshamn och Örseryd var då slut. Varumärket Ekens, som fortfarande är stort och Hilding-Anders toppvarumärke, lever kvar inom Hildings-Anders men tillverkningen ligger utomlands, främst i Polen.

Vad hände sedan med fabriken i Örseryd? Efter en period som snickerilokal stod den öde många år. År 1966 såldes fabriken med omgivande tomtmark till Kungliga Fortifikationen för användning som militärlager. Försvaret byggde sedan ytterligare en byggnad intill i plåt men båda är sedan 10-15 år tillbaka rivna och tomtmarken har återgått till förra ägarna. År 1968 övertogs gården av sonen Bo Sandberg och nu är det hans son Tomas Sandberg som äger den. Tidigare samägd av sönerna Harald och Tomas.

Rester av den forna verksamheten finns kvar. Dammbyggnaden är inte riven men håller vatten dåligt för dammen är nästan tom numera. Där finns även ett stort vattenrör av trä från dammen mot platsen där fabriken stått.

En dammbyggnad av sten och betong samt ett vattenrör är allt som finns kvar av industrietableringen i Örseryd. Foto 2007: Inge Nilsson

Se även: Inge Nilsson: Kalla-Nissen – spelman från Örseryd, Hobybygden 2007.

Källor:

- Historik av Eva Sandberg i Ekens jubileumsskrift 1988.
- Intervju med Harald Sandberg, Ekens siste ägare, som även tillhandahåller en del bilder.
- Intervju med Sune Kjellkvist, tidigare platschef vid Ekens fabriker i Tollarp.
- Websiten Historiskt om Sveriges järnvägar.
- Diverse tidningsartiklar.